

Bert Theunissen volgt met verbazing de ontwikkeling van de melkkoe

Koe verdient plaats in nationaal museum

Toen de Nederlandse boer in de gaten kreeg hoe er met succes op productieaanleg geselecteerd kon worden, was 'ús mem' in korte tijd omgevormd tot een turbokoe. Maar historicus Bert Theunissen ziet dat de tijd van ongebreidelde melkgiften voorbij is.

tekst Reimer Strikwerda

Nog net voor de hype rond Charles Darwin toesloeg – natuurlijk moet ook Bert Theunissen in dit kader zijn zegje hier en daar doen – hield hij een opzienbarende lezing voor historici in Leiden, waarin hij vertelde hoe boeren en wetenschappers de Friese koe veranderden. De lezing kreeg landelijk aandacht, maar al een jaar eerder sprak de Utrechtse hoogleraar over min of meer hetzelfde onderwerp voor vergelijkbare groepen in Canada en de Verenigde Staten. 'De basis voor mijn interesse op dit terrein ligt eigenlijk bij de figuur van Arend Hagedoorn, de Nederlandse geneticus die leefde van 1885 tot 1953. Hij was een leerling van Hugo de Vries, de wetenschapper. Hagedoorn was veel praktischer ingesteld, maar diplomatie was niet z'n grootste verdienste. Al heel vroeg verbaasde hij zich over het gebrek aan wetenschappelijke

onderbouwning van de Nederlandse rundveefokkerij. Vooral in het tijdschrift De Nieuwe Veldbode ging hij soms nogal tekeer tegen de hoge prijzen die fokkers van naam beurden voor hun fokstieren die er wonderschoon uitzagen, maar die niets bijdroegen aan de verbetering van het productievermogen van het melkvee.'

Onverwachte wending

Het was een terecht verwijt van Hagedoorn, maar hij richtte het aan Florentius Groneman in de Wieringerwaard. Die schreef gekwetst in hetzelfde blad een antwoord. Wist Hagedoorn wel dat het juist zijn vader was die als eerste was gestart met het bijhouden van de melkopbrengst van zijn koeien? Dat rasverbetering altijd het doel was geweest en dat op de Groenhovenboerderij nooit plaats was geweest voor een mooi dier met onvoldoende productievermogen? 'Maar', zo schreef de geschoufde Groneman, 'de rechtgeaarde fokker streefde ook naar schoonheid, hij was ook een beetje kunstenaar en het scheppen van esthetisch fraaie dieren gaf hem levensvreugde.'

Bert Theunissen kwam in de ban van Arend Hagedoorn. Een bijzondere man, in eigen land vrijwel alleen van invloed als secretaris van de Nederlandse Genetische Vereniging. 'Hij zag ook als een van de eersten in Nederland de kans van de kunstmatige inseminatie en de grote aantallen dochters van stieren, die een goed nafokbeeld konden opleveren. Hij klopte aan bij het stamboek, maar daar reageerden de stierenfokkers negatief. Ze voelden niets voor grote groepen nakomelingen, waarop de geleerden hun formules konden loslaten. De populatiegenetica vulde hen met afgrijzen. Pas na de Tweede Wereldoorlog kwam de doorbraak van ki. Maar dat had niets te maken met de discussie rond het nakomelingenonderzoek, de opkomst van de ki was een gevolg van de infecties die bij het dekken werden overgebracht, waardoor koeien niet meer

'Koe speelt grote rol in samenleving'

drachtig werden. De ki-techniek bood de oplossing.' Zulke onverwachte wendingen in de wetenschapsgeschiedenis zijn natuurlijk prachtige kost voor de liefhebbers. En zo'n inspirerende figuur als Arend Hagedoorn, internationaal een erkend wetenschapper, in eigen land schrijver van ingezonden brieven – dagenlang probeerde Theunissen hem te doorgronden. Hij las duizenden pagina's vaktijdschriften, ook de naoorlogse: de Keurstamboeker en de Friese Veefokkerij. Achttien dikke notitieschriften herinneren aan zijn zoektocht naar de moderne melkkoe in Nederland.

Productie verdubbelde

'De Nederlandse stamboeken kwamen in beweging, toen de ki-verenigingen aan gezag wonnen. Veel is in dit verband te danken aan Wieger de Jong: eerst veeteeltconsulent, daarna hoofdinspecteur en voorzitter bij het stamboek en ook hoogleraar in Wageningen. Hij werd een typische overgangfiguur, die alle partijen te vriend wist te houden. Ook de fokkers, al maande hij bijvoorbeeld de mrij-boeren

om vooral de melktypische opdruk van hun koeien niet uit het oog te verliezen.' 'Milder was hij vaak ten opzichte van de zwartbonten. Die kregen na de Tweede Wereldoorlog de wind in de zeilen. Vooral de Friese fokkers, soms zelfs tot hun eigen verbazing. De broers Dirk en Klaas Knol van Hartwerd konden alle stiertjes die in hun stal geboren werden, zo aan de ki verkopen. Klaas Knol zei eens: "Dit kan nooit goed gaan, maar de mensen willen het." Er diende zich een nieuwe tijd aan, waarin rijzende kosten en stagnerende prijzen slechts konden worden bedwongen door een duidelijk hogere opbrengst per koe. Bert Theunissen ziet in het traject, waarin de productie van de Nederlandse koe meer dan verdubbelde, een belangrijke rol voor Rommert Politiek, die De Jong na diens dood opvolgde als hoogleraar in Wageningen. Natuurlijk speelde in die ontwikkeling de holsteinisatie een doorslaggevende rol, maar ook de huisvesting en voeding. 'Politiek was aanvankelijk niet eens zo'n voorstander van de verdringingskruising door de holsteins. De rassenproeven gaven maar kleine verschillen te zien. Hij voelde wel voor verbetering van melkaanleg en uiers, maar koos aanvankelijk toch voor dubbeldoel. De praktijk had hem intussen ingehaald door massaal voor de holsteins te kiezen. En in dat proces speelden zijn eigen leerlingen als Piet Scheer, in Friesland, en Jacob Chardon, bij het NRS nota bene, al een belangrijke rol.'

Koe verdient nieuwe aandacht

Zijn lezingen in binnen- en buitenland hebben Bert Theunissen ervan overtuigd dat er een grote belangstelling bestaat voor dit onderwerp. Ook heeft hij ervaren dat er veel onbegrip heerst. Dat men niet weet dat met de holsteins koeien van Nederlandse oorsprong zijn teruggehaald. 'De rol van de koe in de Nederlandse samenleving – kijk naar de schilderijen – en de invloed op economisch gebied – de exportcijfers zijn indrukwekkend – verdienen nieuwe aandacht', vindt Theunissen. Vandaar zijn oproep: 'In het nieuwe nog op te richten nationale museum in Arnhem moet royaal aandacht worden besteed aan de Nederlandse koe.' 1

PORTRET

Naam:	Bert Theunissen
Leeftijd:	53
Opleiding:	bioloog, historicus (gepromoveerd)
Beroep:	hoogleraar geschiedenis van de natuurwetenschappen aan de Universiteit Utrecht
Idool:	Arend Hagedoorn
Hobby:	fokker van Clun Forest- en Herdwickschappen